

O descriere gramaticală structurală integrală a comunicărilor verbale

de
PETRU ZUGUN

L'auteur considère qu'il réalise – après des dizaines de volumes et d'études sur la théorie du texte – la première description grammaticale structurale intégrale d'un texte. Le texte décrit est la poésie très connue *La steaua...* de Mihai Eminescu, un texte bref, qui permet d'éviter les répétitions dans l'exemplification, étant constitué de deux contextes morphosyntaxique-lexicaux, quatre phrases, quatorze propositions, cinquante-deux parties de propositions et quatre-vingts mots, lexèmes et morphèmes grammaticaux libres. Les paramètres de la description sont: le contexte morphosyntaxique-lexical, les relations syntaxiques, les catégories grammaticales, la manifestation et la conversion textuelle des fonctions syntaxiques ; la sélection des occurrences y est aussi analysée. La description argumente de manière originale l'idée fondamentale du texte – le comportement harmonieux du cosmos et de l'humain.

I. Premise

Caracterul fragmentarist al descrierilor gramaticale tradiționale, manifestat, cel mai adesea, prin scoaterea din texte – comunicări complete, structural și semnificativ – de fraze și de părți de fraze, alese după criteriul tematic și al dificultății analizei gramaticale (cu aceste operațiuni încheindu-se probarea gradului de pregătire profesională) – este evident pentru oricine se preocupă de studiul și de didactica gramaticii, iar acest caracter impune două concluzii negative:

a) inexistența unor procedee specifice de descriere transfrastică (pentru *context* și pentru *text*), care să elimine posibilitatea unei analize morfosintactice mecanice și fade, extinse de la propoziție la frază;

b) prematură satisfacție integrală (circumstanțiată și relativizată, din fericire, de timp și medii), provocată de limitarea la noțiuni, la termeni, la definiții și la clasificări și la încadrarea corectă de exemple noi în categorii tradiționale, sau noi, fără perspectiva scopului general al acestor operații. Scopul principal nu poate fi altul decât înțelegerea *integrală* a mesajului prin identificarea unităților semnificative și a tuturor relațiilor reale între ele, în întreg ansamblul mesajului, dar tocmai acest scop este ocolit prin ignorarea ansamblului, atenția oprindu-se la părțile lui, privite, fiecare, izolat, ca mesaje suficiente sieși. Este util, dar este și insuficient să se procedeze astfel, iar aceste două cauze explică, pe de o parte, inexistența unei propuneri de tehnică a analizei gramaticale *integrale* a unui *text* și, pe de altă parte (să ne fie înțeleasă și iertată observația personală), chiar narcisismul indus unor protagoniști ai modului de comportament profesional tradițional, așa cum îl percepem noi. Putem depăși acest fragmentarism pornind de la mesajul integral, deci de la text (nu de la părți ale lui), identificându-l după criterii tradiționale și descriindu-l și după noțiunile cunoscute, dar și după unele noi, precum „contextul sintactico-lexical” ș.a. și după totalitatea relaționărilor, directe sau indirecte (secundare) – aspect nou și acesta – între unitățile morfosintactice, operații care au scopul de a face explicit, treptat, întregul mesaj, pe latura lui

gramatical-lexicală. O astfel de descriere trebuie deci să ia în seamă atât toate unitățile sintactice ocurente și relaționările și topica lor, cât și toate categoriile gramaticale, acest fapt însemnând că gramaticile constituie numai baza descrierii, nu și descrierea ca atare, numai faze preliminare, pregătitoare, nu și scopul final, acesta fiind relevarea funcțiilor semantice ale componentei gramaticale a textului. Apelul la interferența între lexical și gramatical, precum și la statistică – deosebit de relevante pentru observații de ordin general și pentru concluzii –, va fi vizat, de asemenea. Va fi considerată semnificativă și absența celorlalte tipuri de unități lingvistice, textul fiind mult mai generos decât propoziția și fraza în ocurența unităților sintactice variate.

II. Tehnica de lucru, prin exemplificare inițială

Am ales în acest scop textul poeziei *La steaua...* de M. Eminescu, un text care are atât calitatea de a fi scurt (fapt care permite evitarea repetițiilor), cât și însușirea de a fi binecunoscut; el facilitează deci raportarea constantă la ansamblu a fiecărei informații parțiale. Este totuși necesară transcrierea lui (în varianta originală, prozodică):

„*La steaua...*

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noapte-adîncă
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.”

Notă. Toate edițiile redau același text, fără diferențe între ele.

Criteriile după care îl descriem sînt:

A. Identificarea frazelor și a părților de propoziție, precum și a propozițiilor, a grupărilor lor în contexte sintactico-lexicale și a acestora în text (omitem, din economie de spațiu, repetițiile și analiza morfologică integrală, accesibile oricui); propozițiile vor fi numerotate de la 1 în continuare (cu precizarea frazelor și contextelor din care fac parte), ca și cum tot textul ar consta dintr-o singură frază, aceasta fiind tehnica esențială propusă de noi, ea permițînd relaționarea sistematică, completă și clară în gradul cel mai înalt, a fiecărei propoziții cu celelalte propoziții, pe rînd (vezi D *infra*);

B. Relaționările integrale ale unităților sintactice precizate, atât din perspectiva tradițională, cât și din perspective noi, oferite de noțiunile de „relaționare indirectă (secundară)” și de „unitate” a comunicărilor realizată prin ipostazierea și convertirea funcțiilor sintactice (1);

C. Rolul relaționărilor în înțelegerea mesajului global;

D. Frecvența – considerată semnificativă – a anumitor propoziții, a părților de propoziție și a categoriilor gramaticale, precum și absența altora.

III. Descrierea

Propozițiile celor patru fraze și contextele sînt următoarele:

Primul context

- I 1 *La steaua e-o cale-atît de lungă,*
 2 *care-a răsărit*
 3 *că mii de ani i-au trebuit luminii*
 4 *să ne-ajungă,*

- II 5 *poate de mult s-a stins în drum în depărtări albastre,*
 6 *iar raza ei abia acum luci vederii noastre.*

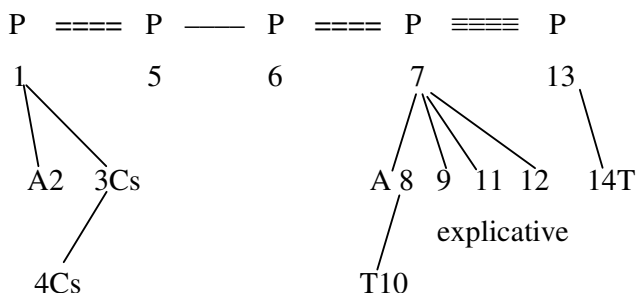
III 7 *Icoana stelei încet pe cer se suie:*

- 8 *ce-a murit*
 9 *era*
 10 *pe cînd nu s-a zărit,*
 11 *azi o vedem*
 12 *și nu e.*

Al doilea context

- IV 13 *Tot astfel lumina stinsului amor ne urmărește încă,*
 14 *cînd al nostru dor pieri în noapte-adîncă.*

Schema textului

Observații. Părțile fiecărei propoziții – ușor de recunoscut – vor fi în atenție specială, dar selectiv, atunci cînd se relaționează între ele, în fraze, în contexte și în text.

Notă 1. În schemă relațiile intrafrastice (interpropoziționale) sînt marcate printr-o linie, relațiile interfrastice (intracontextuale) – prin două linii, iar relațiile intratextuale (intercontextuale) – prin trei linii.

2. Propozițiile au încadrările frastice marcate prin cifre romane (I, II, III, IV).

3. Cele patru fraze se repartizează în două *contexte sintactice*, recunoscute prin indici sintactico-lexicali proprii fiecărui context.

Primul context constă în cele trei fraze de început și este recunoscut prin:

– coordonarea copulativă exprimată prin juxtapunerea între frazele a doua și întâi, și prin coordonarea adversativă, exprimată tot prin juxtapunere, între frazele a treia și a doua;

– subiectele subînțelese, precum subiectul (steaua) din III 1, III 3, 4 și 6;

– repetarea cuvântului *steaua*, cu funcții sintactice variate (vezi *infra* D) și prin înlocuirea lui pronominală (*ei*, în II 2).

Acest context constituie partea cosmogonică și expozitivă a textului și nu conține, intenționat, nici un element uman, are caracterul constativ al unui adevăr științific exprimat prin limbaj ca al astronomiei.

Al doilea context este format din ultima frază și este recunoscut prin următorii indici:

– substantivele *amor*, *dor*, *noapte*, cu funcții sintactice variate (vezi *infra* D) și verbul predicat *urmărește*;

– subiectele cu același referent;

– ambreiorii pronominali *ne* și al *nostru*, complement și, respectiv, atribut, care trimit la locutor și la fosta lui dragoste.

Acest context constituie corespondentul „uman”, complementar la primul context, a cărui ocurență o justifică. La aceste două contexte se adaugă al treilea (atipic) *La steaua...*, titlul poeziei (text) unificator sintactico-lexical, la care se raportează părțile de propoziție, frazele și contextele. Se poate adăuga și al patrulea context, numele autorului textului. Ultimele două contexte, atipice, nu stau în atenție expresă.

C. Cele două contexte sintactico-lexicale propriu-zise se relaționează în textul unic, binar structural, prin:

– formele pronominale de persoana a 2-a plural *ne* și al *nostru*, din al doilea context, și *noastre*, din primul context;

– ambreiorii pronominali (adverbe) *tot* și *astfel* din al doilea context;

– reluarea, cu sens figurat, a substantivului *lumina* ‘amintirea’, după ocurența lui cu sensul propriu în primul context ;

– reluarea prin adjectivul *stins* a verbului din care provine;

– sinonimia *s-a stins*, *a murit* (primul context) – *pieri* (al doilea context).

Elementul uman este doar sugerat în primul context, iar cel cosmic – numai menționat în al doilea, complementaritatea fiecăruia încadrându-se în paralelism contextual. Indicii contextuali fac parte, așadar, din două categorii, intratextuali (specifici fiecărui context) și intercontextuali (comuni pentru două sau mai multe contexte sintactico-lexicale). Numărul lor redus a impus tratarea lor separată, făcându-se astfel economie de spațiu și evitându-se repetițiile. *Ipostazierile* și *convertirile*, frastice, contextuale și textuale, procese care contribuie, de asemenea, substanțial, la realizarea *unității* comunicării, se relevă din indicațiile morfosintactice de mai sus, precum și din tabelul următor care le însumează, economic, pentru întregul text. Relaționările indirecte (secundare) sînt intrafrastice, interfrastice și intercontextuale (vezi *infra*).

Rolul structural și semantic al propozițiilor este accesibil oricărui inițiat, însă îl consemnăm, totuși, pentru a-l caracteriza global:

I 1 principală, determinată de I 2 și de I 3

- 2 atributivă, subordonată la I 1, prin pronumele relative *care*
3 consecutivă, subordonată la I 1, relația sintactică fiind marcată de conjuncția *că*
4 finală, subordonată la I 3, relația sintactică fiind marcată de conjuncția *să* (prin juxtapunere, după o opinie recentă)
II 5 principală, coordonată adversativ, prin conjuncția *iar*, cu II 6
II 6 principală, coordonată cu II 5
III 7 principală, determinată de III 8
8 atributivă, subordonată propoziției anterioare, elementul de relație fiind pronumele relativ *ce*
9 explicativă, regentă fiind propoziția III 7 (avînd subiectul subînțeles *steaua*, comun cu acela al propoziției cu care se relaționează); raportul explicativ este indicat prin pauză (marcată prin două puncte și prin ridicarea tonului vocii)
10 temporală în construcția frastică de explicativă, subordonată propoziției anterioare, elementul de relație fiind locuțiunea conjuncțională *pe cînd*
11 explicativă, regentă fiind propoziția III 7, relația sintactică fiind marcată prin juxtapunere, și coordonată cu III 9
12 *explicativă*, regentă fiind propoziția III 9, și coordonată adversativ (prin conj. și) cu III 11
IV 13 principală, determinată de propoziția 14
14 temporală, subordonată propoziției anterioare prin adverbul pronominal relativ *cînd*.

Atrage atenția, cu deosebire, structura frastică de explicativă, formată din trei „propoziții principale” coordonate și o temporală, structură care trimite, semantic, la cele trei fraze din primul context.

Încadrabilă în categoria „aspecte tehnice”, semantica sintactico-lexicală generală a propozițiilor, atît a acelor principale, cît și a celor secundare, nu este, intenționat, relevantă în mod deosebit pentru semnificația poeziei, această semnificație fiind ‘caracterul perisabil și implacabil al oricărui fenomen’ –, fie corp cosmic, fie cel mai adînc sentiment omenesc, dragostea –, excepția parțială constînd doar în persistența temporară a amintirii dragostei – „lumina stinsului amor” (în al doilea și în ultimul context/frază). Expresia acestei semnificații se apropie, voit, de „gradul zero al scriiturii” și contribuie substanțial la extrema economie a expresiei.

Predicatele propozițiilor I 1, III 9 și III 12 sînt predicate verbale, sensul lexical al verbului *fi* fiind ‘există’ peste tot.

În text există 14 subiecte gramaticale, 8 exprimate în ordinea propozițiilor: *care* (steaua), *o cale*, *mii de ani*, *raza*, *icoana*, *ce* (steaua), *dor*, *lumina* – 9/exprimate –, și 6 subînțelese (*steaua*); 14 predicate, toate verbale (ușor de recunoscut); 8 atribute, care se adaugă la cele două atributive (ușor de recunoscut), și 21 de componente, din care 4 circumstanțiale de loc, 5 circumstanțiale de mod, 8 circumstanțiale de timp, 1 complement indirect și 3 componente directe, toate adăugîndu-se la cele 2 consecutive, 2 temporale și 3 explicative cumulate într-o structură frastică (vezi *supra*), de asemenea ușor de recunoscut, toate. Atît referenții subiectelor gramaticale, cît și cei ai complementului direct sînt, alternativ, inanimați și animați, fapte care exprimă sensul general de unitate comportamentală, primii impunînd, însă, în mod absolut, celor secunzi, legile existenței și exprimînd, prin predicăție, acțiuni

imuabile eterne (I 2, II 5, 6, III 7, 8, 9, 12, respectiv III 11, IV 14; III 11, respectiv I 4, IV 13), o alternanță prin care se realizează și unitatea textuală); complementul indirect *luminii* are sensul sintactic de ‘experimentat’, de ‘activ’, iar *vederii* – sensul de ‘beneficiar’, primul referindu-se la Cosmos, iar al doilea la entitatea umană pasivă; atributele sînt, intenționat, comune, nerelevante din perspectivă subiectivă; domină, firesc, complementul circumstanțial de timp, urmat de cel de mod și de cel de loc, relaționate frecvent (vezi *infra*), lipsind celorlalte tipuri semantice de complement (de cauză, de scop, concesiv, de relație etc.), fiindcă ocurența lor ar fi încărcat, inutil, expresia și ar fi anulat sugestia.

Chiar impusă de rigori prozodice, topica, preponderent subiectivă, își reliefează virtuțile prin plasarea în prim plan a celor mai importante, sub raport semantic, unități sintactice, complementele *la steaua, poate, abia, acum, încet, azi*, sau atribute precum *stîns*. La rîndul ei, topica obiectivă își impune calitatea ei funciară de a favoriza, prin loc avansat, părțile principale ale propoziției, subiectul – prin *raza și icoana*, sau propozițiile principale, precum propoziția cu numerele 7 și 13. Subiectele precizate sînt încorporate în economia sinecdocă, fapt care amplifică sugestia impusă receptorului textului, același efect avîndu-l și sinonimele lexicale, aceleași lexeme.

Frecvența părților de vorbire, concepute tradițional (în ordinea din text, cu semantica „cuvintelor gramaticale”) este următoarea: 12 substantive, din care 2 (*steaua* și, sinecdotic, *lumina*, se repetă), cu 14 ocurențe; numărul verbelor este, aproximativ, același, 11, din care unul, *este*, se repetă de două ori, ocurența lor fiind deci de 14; sînt identificabile 12 forme pronominale, din care 7 sînt personale, numai unul, *ne*, înlocuind, de două ori, numele generice, comune, ale foștilor îndrăgostiți, altele 3 trimit la același substantiv, referentul dominant *steaua*; 2 sînt relative, pentru același referent, iar 3 sînt reflexive, nerelevante semantic lexical; numărul neobișnuit de mare al acestor ambreiori are efect dublu: economic și psihic (încordarea atenției pentru identificarea referenților); adjectivele, în număr de 6, sînt, intenționat, cele așteptate, fără relevanță subiectivă, iar adverbele, 13, neobișnuit de numeroase, sînt, în majoritate (7) de timp, urmate de cele de mod (6), toate cu excepția lui *poate*, care exprimă sensul de probabilitate – fiind, și ele, cele așteptate, deci tot nerelevante dintr-o perspectivă subiectivă, dar avînd aceleași roluri ca ale pronomelor; singurul numeral, *mii*, sugerează, prin forme de plural, același sens de ‘probabilitate’; cele două articole, *o* nehotărît și *al* genitival, nu au relevanță semantică specifică, dar primul avînd sensul de ‘partitiv’; din 7 prepoziții, 4 au sensul de ‘timp’, iar 3 – de ‘loc’, neexistînd prepoziții cu alte sensuri; ocurența lor ar fi distras atenția de la esențial; există numai două conjuncții coordonatoare, ambele (*iar, și*) pentru coordonarea adversativă, și tot două conjuncții subordonatoare, *că*, cu sensul de ‘consecuție’ și *să* cu sens de ‘finalitate’ (impusă), și o locuțiune conjuncțională *pe cînd*, cu sensul temporal; interjecția – subiectivă prin excelență – lipsește. Este favorizat *genul feminin* (16 ocurențe, din care 8 substantivale, din 20), născător de universuri și de relații. Atît la substantive, cît și la verbe, domină *singularul* (20 de ocurențe din 23), expresie a unicității fenomenului „fatalitate”, pluralul, foarte puțin ocurent, fiind rezervat „foștilor îndrăgostiți”; există un singur superlativ absolut, *atît de lungă*, referitor la „calea foarte lungă” a luminii stelei, pînă la Pămînt,

dominanța pozitivului fiind impusă de același sens de ‘unicitate’ a fenomenului descris, de necomparat cu nimic altceva; singura formă de plural de persoană, *ne* este pentru persoana 1, colectivă, avînd sensul ‘cuplul de foști îndrăgostiți’; domină, absolut (14 din 15 ocurențe), *indicativul*, modul siguranței; timpuri ale trecutului au 9 recurențe, și *prezentul etern*, 6 ocurențe, viitorul lipsind, semnificația generală fiind ‘caracterul imuabil al fenomenului impus de relația univers cosmic – dragoste, cu ambii termeni perisabili’; de asemenea, domină *diateza activă* (dinamică), cea pasivă apărînd o singură dată și cu expresie de reflexiv impersonal (*s-a zărit*), iar persoana și numărul la verb – dependente de subiecte referitoare la inanimat – sînt cvasigenerale și, astfel, dominante imperativ, singura formă de persoană 1, plural, *vedem*, ocupînd poziția minimă, de dominată și fără altă perspectivă.

Relevante pentru semantica textului sînt – cum se va vedea – și relaționările între unitățile sintactice, contexte, fraze, propoziții și părți de propoziții, precum și nerelaționările unora dintre ele.

Relaționările unităților sintactice

Observații

1. Există două relaționări interfrastice (intracontextuale), ambele în primul context, între fraza II și fraza I și între fraza a III-a și fraza a II-a, relaționări marcate prin juxtaponere, prin subiect gramatical comun și prin ambreiori pronominali.

2. Pe fraze, numărul relaționărilor intrafrastice, raportat la numărul nerelaționărilor se prezintă astfel:

- în I, 3 relaționări (2-1, 3-1, 4-3) și tot trei nerelaționări (3-2, 4-1, 4-2)
- în II, 1 relaționare (singura posibilă)
- în III, 5 relaționări (8-7, 9-7, 10-9, 11-9 și 7, 12-11 și 7) și 9 nerelaționări (10-7, 9-8, 10-8, 11-8, 12-8, 12-9, 12-10, 11-10, 12-10)
- în IV, 1 relaționare (singura posibilă).

Din 22 de relaționări intrafrastice tradiționale posibile se realizează, selectiv, 10, deci 45,25%, procent neobișnuit (statistici anterioare, bazate numai pe fraze lungi dînd cifre și procente de aproximativ trei ori mai mari), dar explicabil prin apariția frazelor minimale II și IV, formate, fiecare, din numai două propoziții, relaționate obligatoriu, în cazul frazelor mai lungi (III) numărul nerelaționărilor fiind superior numărului relaționărilor, iar în cazul frazelor scurte (I) cifrele în discuție sînt egale. Relaționările indirecte (prin părți de propoziție, din propozițiile considerate, tradițional, nerelaționate) și relaționările secundare sînt cele ce urmează.

În I, 2-1: subiectul pronominal *care* („steaua”) – compl. circ. loc *la steaua*

3-1: –

4-1: –

3-2: –

4-2: –

4-3: compl. ind. *i luminii* – subiectul subînțeleș (*lumină*);

în II-1 și în II

5-1: sub. subînțeleș (*steaua*) – compl. circ. loc *la steaua*

6-1: atributul pronominal *ei* – compl. circ. loc *la steaua*

5-2: sub. subînțeleș (*steaua*) – sub. pronominal *care*

6-2: atributul pronominal *ei* – sub. pronominal *care*

- 5-3: –
- 6-3: –
- 5-4: –
- 6-4: atr. adj. pron. *noastre* – compl. dir., pron. *ne*;
în III-I, II și în III
- 7-1: atributul substantivul *stelei* – compl. circ. loc *la steaua*
- 8-1: subiectul pronominal *ce* – compl. circ. loc *la steaua*
- 9-1: subiectul subînțeleles (*steaua*) – compl. circ. loc *la steaua*
- 10-1: subiectul subînțeleles (*steaua*) – compl. circ. loc. *la steaua*
- 11-1: compl. direct pronominal *o* – compl. circ. loc. *la steaua*
- 12-1: subiectul subînțeleles (*steaua*) – compl. circ. loc. *la steaua*
- 7-2: atributul *stelei* – sub. pron. *care*
- 8-2: sub. *care* – sub. *ce*
- 9-2: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. *care*
- 10-2: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. *care*
- 11-2: compl. dir. *o* – sub. *Care*
- 12-2: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. *care*
- 7-3: –
- 8-3: –
- 9-3: –
- 10-3: –
- 11-3: –
- 12-3: –

Relaționările secundare sînt de același tip, dar din propozițiile considerate, tradițional, relaționate (vezi *supra*) și ele sînt următoarele, în textul întreg și în cadrul fiecărui context (inexistența lor este marcată prin liniuță orizontală).

- 7-4: –
- 8-4: –
- 9-4: –
- 10-4: –
- 11-4: sub. înclus (1 pl.) – compl. dir. pron. *ne*
- 12-4: –
- 6-5: atributul pronominal *ei* – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 7-5: atributul *stelei* – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 8-5: sub. pronominal *ce* – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 9-5: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 10-5: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 11-5: compl. dir. *o* – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 12-5: sub. subînțeleles (*steaua*) – sub. subînțeleles (*steaua*)
- 7-6: atributul substantival *stelei* – atr. pron. *ei*
- 8-6: sub. pron. *ce* – atr. pron. *ei*
- 9-6: sub. subînțeleles (*steaua*) – atr. pron. *ei*
- 10-6: sub. subînțeleles (*steaua*) – atr. pron. *ei*
- 11-6: compl.dir. pron. *o* – atr. pron. *ei* și sub. înclus (1 pl.) – atr. adj. pron. (*noastre*)
- 12-6: sub. sub. (*steaua*) – atr. pron. *ei*
- în IV-I, I, II, III și în IV
- 13-1: –
- 14-1: –

- 13-2: –
14-2: –
13-3: sub. *lumina* – compl. ind. *i-... luminii*
14-3: –
13-4: compl. dir. pron. *ne* compl. dir. pron. *ne*; subiectul *lumina* – subiectul subînțeles (*lumina*)
14-4: atributul adj. *al nostru* – compl. dir. *ne*
13-5: –
14-5: –
13-6: compl. dir. pron. *ne* – atr. adj. pron. *noastre*
14-6: atr. pron. *al nostru* – atr. adj. pron. *noastre*
13-7: –
14-7: –
13-8: –
14-8: –
13-9: –
14-9: –
13-10: –
14-10: –
13-11: –
14-11: atr. adj. pron. *al nostru* – sub. inclus (1 pl.)
13-12: –
14-12: –
14-13: – atr. adj. pron. *al nostru* – compl. dir. *ne*
8-7: subiectul pronominal *ce* – atributul substantival *stelei*
9-7: subiectul subînțeles (*steaua*) – atributul substantival *stelei*
10-7: subiectul subînțeles (*steaua*) – atributul substantival *stelei*
11-7: complementul direct pronominal *o* – atributul substantival *stelei*
12-7: subiectul subînțeles (*steaua*) – atributul substantival *stelei*
9-8: subiectul subînțeles (*steaua*) – subiectul pronominal *ce*
10-8: subiectul subînțeles (*steaua*) – subiectul pronominal *ce*
11-8: complementul direct pronominal *o* – subiectul pronominal *ce*
12-8: subiectul subînțeles (*steaua*) – subiectul pronominal *ce*
10-9: subiectul subînțeles (*steaua*) – subiectul subînțeles (*steaua*)
11-9: complementul direct pronominal *o* – atributul subînțeles (*steaua*)
12-9: subiectul (*steaua*) – subiectul subînțeles (*steaua*)
11-10: complementul direct pronominal *o* – subiectul subînțeles (*steaua*)
12-10: subiectul subînțeles (*steaua*) – subiectul subînțeles (*steaua*)
12-11: subiectul subînțeles (*steaua*) – complementul direct pronominal *o*

Notă. a) Relaționările secundare le susțin pe cele principale.
b) Relaționările indirecte și cele secundare pot fi înregistrate și altfel, cumulat.

Ipostazierile și convertirile de funcții sintactice:

Referenții	Ipostazierile	Convertirile
„steaua”, înlocuit sinecdotic, deci lexical-stilistic prin <i>lumină</i> și <i>rază</i> , iar <i>lumină</i> prin <i>icoana</i>	1. subiect <i>care</i> (I2) – subiect subînțeleles (II1) 2. atribut <i>ei</i> (II2) – atribut <i>stelei</i> (III1) 3. subiect <i>ce</i> (III9) – subiect subînțeleles (III – subiect subînțeleles) 4. subiect subînțeleles (III9) – subiect subînțeleles (III10) 5. subiect subînțeleles (III10) – subiect subînțeleles (III12)	1. compl. circ. loc <i>la steaua</i> (I1) > subiect <i>care</i> (I2) 2. subiect subînțeleles (<i>steaua</i>) (II5) > atribut <i>ei</i> (II6) 3. atribut <i>stelei</i> (III7) > subiect <i>ce</i> (III9) 4. atribut <i>stelei</i> (III7) > subiect subînțeleles (III10) 5. subiect subînțeleles III10 > compl. dir. <i>o</i> (III11) 6. subiect inclus în <i>vedem</i> (III) > compl. dir. <i>ne</i> (IV)
(„locutorul”)	–	
„cale”	–	–
„ani”	–	–
„drum”	–	7. compl. ind. <i>luminii</i> (I3) > subiect <i>lumina</i> (IV13)
„depărtare”	–	–
„vedere”	–	–
„cer”	–	–
„dor” ipostaziat lexical--stilistic (sinecdotic) prin <i>amor</i>	–	–
„noapte”	–	–

Observații

1. Subiectul, actant, inanimat *steaua* – înlocuit, sinecdotic, prin *raza*, *icoana* și *lumina* – se relaționează, cel mai frecvent (de 45 de ori din 52 de relaționări), cu convertirile lui sintactice complement indirect, circumstanțial de loc și atribut, fapt care exprimă poziția lui dominantă; elipsa lui (de 5 ori) suplimentează sugestia dominanței absolute. În numai șapte relaționări este implicat referentul „locutorul”. Fiindcă sînt exterioare *stelei* și locutorului, *cale*, *ani*, *depărtare*, *cer*, *noapte* nu se relaționează, nu se ipostaziază și nu se convertesc.

2. Ocurența totală a referentului „steaua” este de 13, iar complementul direct *luminii* are – este nevoie să repetăm – sensul sintactic de ‘experimentator’ (nu acela de ‘interesat de acțiune’), cel mai adecvat la realitatea semanticii textuale.

3. În contrast, referentul animat, exprimat direct exclusiv pronominal prin forme de 1 plural colectiv, este, el însuși, o sigură dată subiect, desinențial, complement direct de două ori, deci „obiect supus acțiunii, exterioare lui” sau atribut (de două ori), deci tot „obiect secundar, dependent de alt obiect”; apare numai exprimat indirect, sinecdotic, prin subiect inclus în propoziția cu predicatul *vedem*. Prin *vederii*, *lumina* (IV 13), *amor(ului)* este complement indirect, respectiv subiect și atribut, sensurile propozițiilor fiind însă de ‘pasivitate, simplă înregistrare a unui fenomen, anihilare’ (vezi adjectivul *stins*, determinant al altui determinant cu determinat sinecdotic, și deci indirect referitor la un animat), *vederii (noastre)* are sensul sintactic de ‘obiect gramatical (doar) interesat, de beneficiar, de acțiunea verbului predicat cu care se relaționează sinecdotic’, iar cele două feluri de „lumini”, activă – a *stelei* – și, respectiv, pasivă – a *amorului* – minimalizează, unificator, totul, univers cosmic și afecțiune. Distanța maximă între ocurențele acestei unități morfosintactice (în prima și în ultima frază) îi conferă cel mai coeziv rol (gradul de coeziune a unităților proporționate depinzînd, direct proporțional, cu distanța textuală între ele).

4. Raportul 45-7 în relaționări secundare este semnificativ pentru dominanța covârșitoare a inanimatului asupra animatului. Numărul nerelaționărilor posibile, 38, este mai mic decît cel al relaționărilor, unitatea textului fiind realizată și astfel. În cele cinci ipostazieri este implicat numai numele *steaua* cu sinecdocile ei, ca subiect, complement circumstanțial de loc, atribut și complement indirect – ceilalți nouă referenți părți de propoziție nefiind implicați –, fapt care conferă textului unitate absolută, din această perspectivă.

În șase din cele șapte convertiri este implicat, de asemenea, același referent, „steaua”, și numai o convertire se bazează pe referentul – nenominalizat, dar identificabil pronominal – „locutorul” (care se exprimă și în numele, absent, al fostei lui iubite), un raport, 7-1, semnificativ pentru dominanța celui alt referent. Nu sînt identificabile convertiri bazate pe ceilalți opt referenți părți de propoziție. Așadar, și convertirile asigură textului o unitate sintactică remarcabilă, unică, poate, între textele de dimensiunea celui investigat. Numărul lor mic asigură economia expresiei. Remarcabila unitate sintactică și economie a textului nu puteau fi observate înainte de descrierea lui structurală integrală, realizată aici. Sinecdoca (singura figură de stil din text, cu excepția epitetului) sporește sugestia dominanței indubitabile a inanimatului imperativ logic. Cele patru contexte (două

tipice¹ și două atipice) sînt unificate în text prin ocurența directă, de trei ori, și indirectă, prin forme pronominale, și prin subînțelegere, de alte opt ori. Este cît se poate de clar că relaționările între unitățile sintactice impun ipostazierile și convertirile, ca și concluziile care urmează.

Observații finale

Este indubitabil că morfosintactic și lexical, *La steaua...* exprimă ideile generale de unitate comportamentală cosmos-uman și dominare absolută a inanimatului, reprezentat de elemente ale cosmosului, asupra animatului, reprezentat de cuplul uman redus la starea de component. Cosmosul dă ocazia unor reflecții despre viața omului, însă viața umană nu are nici o implicație în cosmos. Fără implicarea semanticii morfosintactice și lexicale, această concluzie poate fi numai intuitivă, nu și demonstrată convingător. Este, poate, pentru prima dată – sigur, prima dată după tehnica utilizată de noi – cînd un text este analizat integral morfosintactic, după sute/mii de lucrări (publicate în ultimele cinci decenii) în domeniul teoriei textului. Este posibil să fie identificați și alți parametri de descriere gramaticală integrală a unui text, însă cei utilizați de noi nu pot lipsi.

Eliminarea din descriere a oricărui context, a oricărei fraze, propoziții sau părți de propoziție –, adică reținerea numai a unei părți a lui, așa cum procedează obișnuit gramatica tradițională și didactica ei – afectează, în grade diferite, distorsionează ori chiar anihilează perceperea mesajului real² și global al textului și-l reduce la simplu exercițiu intelectual. Avem însă datoria să relevăm cît mai exact și complet aportul gramaticii și al oricărei unități lingvistice la înțelegerea mesajelor verbale și al modalităților de realizare a lor, fapt posibil de realizat prin descrierea gramaticală structurală *integrală* a comunicărilor verbale. O astfel de descriere poate demonstra că *La steaua...* este o capodoperă și sub raport sintactic, nu numai din perspectivă poetică.

Aplicarea noțiunilor și tehnicii propuse de noi este esențială; fără această operație descrierea este nestructurală și – repetăm, mecanică și fadă. Descrieri gramaticale structurale *integrale*, utilizînd tehnica propusă aici – sau alte tehnici – pot fi realizate pe orice text, indiferent de stil funcțional: poezie, poem, schiță, nuvelă, roman, dramă, regulament, studiu științific, recenzie, articol publicistic etc. Numai ele dau seama de expresia – specifică prin selecție și prin relaționări –, a unui text –, a ideii lui generale, realizată prin cumulare progresivă de contexte, fraze, propoziții și părți de propoziție.

¹ Vezi lucrările noastre *Coeziunea frastică*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XLIV – XLVI, 2004-2006, p. 107-118 (tehnica descrisă aici a fost extinsă de la frază la context și la text), *Realizarea unității comunicărilor verbale prin ipostazierea și convertirea funcțiilor sintactice*, în „Philologos”, II, 2007, nr. 5-6 (3), p. 57-61 și *Noțiunea de „context sintactic”*, în volumul colectiv *Realizări și perspective ale lingvisticii românești actuale*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, p. 177-182.

² Ne stăruie în minte experiența noastră negativă bazată pe textul trunchiat al poeziei analizate acum, care prin eliminarea ultimului context, în manuale școlare de altădată, devenea o poezie cosmogonică oarecare, fără complementaritatea umană funciară și specifică lui, ideatic.